

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційної роботи

ЦИБЕНКО МАРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

на тему: «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації»,
яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 - Філософія, Галузь знань 03 - Гуманітарні науки,
освітньо-наукова програма «політична філософія»

Публічна презентація наукових результатів дисертаційного дослідження
відбулась на розширеному засіданні кафедри філософських і політичних наук
(фаховому семінарі) Черкаського державного технологічного університету 02
грудня 2024 року, протокол № 7.

Присутні:

Фауре Е.В. – проректор з науково-дослідної роботи та міжнародних
зв'язків, доктор технічних наук, професор;

Бойко А.І. – завідувач кафедри філософських і політичних наук, доктор
філософських наук, професор;

Афанасенко В.І. – завідувач кафедри психології, доктор філософських
наук, професор;

Лазуренко В.М. – проректор з гуманітарно-виховних питань, професор
кафедри історії та права, доктор історичних наук, професор;

Яковець І.О. – завідувач кафедри дизайну, доктор мистецтвознавства,
професор;

Махиня Н.В. – декан факультету гуманітарних технологій, доктор
педагогічних наук, професор;

Шабанова Ю. О. – доктор філософських наук, професор, професор
кафедри філософії та педагогіки НТУ «Дніпровська політехніка»;

Додонов Р.О. – доктор філософських наук, професор, директор НДІ
українознавства КНУ імені Тараса Шевченка;

Астапова-Вязьміна О.І. - доцент кафедри філософських і політичних
наук, кандидат філософських наук, доцент, науковий керівник;

Даценко В.С. – доцент кафедри філософських і політичних наук,
кандидат філософських наук, доцент;

Куницький М.П. – проректор, кандидат політичних наук, доцент
кафедри філософських і політичних наук;

Лисенко О.М. – доцент кафедри філософських і політичних наук,
кандидат політичних наук, доцент;

Ланських О.Б. – доцент кафедри іноземних мов та міжнародної
комунікації, кандидат філософських наук, доцент;

Цибенко М.О. – здобувач наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 033 – Філософія;

Рилова О.Ю. – ст. викладач кафедри філософських і політичних наук;

Тіщенко А.І. – викладач кафедри філософських і політичних наук;

Півненко В.Ю. – викладач кафедри філософських і політичних наук;

Ріпа А.А. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Валенчук П.П. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Філімонов В.В. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Цюра Д. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Курочка В.І. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Саліх М.А. – аспірант кафедри філософських і політичних наук;
Брайченко Д. – аспірант кафедри філософських і політичних наук.

Протоколом № 10 від 27.06.2024 року на засіданні вченої ради факультету гуманітарних технологій Черкаського державного технологічного університету було перезатверджено тему дисертаційного дослідження Цибенко Марини Олександрівни в наступній редакції: «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації». Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософських і політичних наук Астапова-Вязьміна Олена Ігорівна.

Розглянувши дисертаційне дослідження та надані документи, в ході проведеної дискусії та обговорення кафедра філософських і політичних наук визначає виконану роботу як самостійне авторське дослідження, що відповідає освітньо-науковому рівню доктора філософії.

Робота Цибенко Марини на тему: «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати у галузі гуманітарних наук, одержані здобувачем особисто, практичну та теоретичну цінність, а саме: результати дисертаційного дослідження мають теоретичний, методологічний та прогностичний зміст, представляють науково-практичний інтерес для наукових розвідок вітчизняних філософів, соціологів, соціальних психологів, антропологів, істориків, семіотиків. Роль минулого в соціальному та індивідуальному аспектах задає настрої конструювання пам'яті очікуваного майбутнього, презентуючи цілісне бачення питань функціонування колективної свідомості та несвідомого, ролі і місця в ньому механізмів пам'яті. Запропонована в дослідженні авторська узагальнена модель антропосоціального виміру шляху трансформації пам'яті про травми у ресурс посттравматичного зростання є актуальною в контексті воєнного сьогодення України, його руйнівними та насильницькими наслідками.

Надане для розгляду дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 033 Філософія за напрямом філософська антропологія. Проблематика запропонованого для розгляду дослідження торкається аналізу складного феномену колективної пам'яті, який, попри значну сформованість свого теоретичного опрацювання, активує процеси колективних пам'яттєвих практик, переосмислення минулого, подолання стереотипів і штампів та входження у західноєвропейський науковий простір.

В роботі Цибенко М.О. наявне філософське осмислення проблематики пам'яті в контексті духовного та духовно-практичного освоєння світу, вагомих механізмів протистояння викликам ХХІ століття, артикулюючи пошук та поглиблення гуманоцентрично та антропоаксіологічно орієнтованого підходів в

інтелектуальних візіях, враховуючи широкий спектр інтересів людини і суспільства.

Дослідження Цибенко Марини на тему «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» має чітку структуру й логіку викладення. Робота складається з чотирьох розділів та 8 підрозділів, висновки містяться після кожного розділу, і полягає в наступних аспектах розгляду – в розділі 1 дисертантка характеризує пам'ять як предмет філософського осмислення та парадигмації, в розділі 2 обґрунтовуються онтологічний та феноменологічний виміри соціального феномену пам'яті, в розділі 3 розглядається філософська антропологія пам'яттєвого дискурсу: український контекст, в 4-му розділі символічні репрезентації пам'яті аналізуються в площині культурного смислотворення.

Дисертаційне дослідження на тему: «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації», виконане Мариною Олександрівною Цибенко, містить обґрунтовані висновки, що корелюються з особистим внеском здобувача, і полягають у концептуалізації соціально-філософської проблематики пам'яті, з'ясуванні теоретико-концептуальних основ напряму Memory studies та практичних форм (ре)конструювання пам'яті як ціннісних орієнтирів і маркерів. Предметна площина дослідження включає вагому для українського суспільства мету – формування спільного ціннісного ставлення до минулого, подолання та пропрацювання травматичного (постколоніального) минулого, підвищення рівня національної свідомості та запобігання маніпуляціям суспільною свідомістю. Способи існування колективної пам'яті поєднуються з ідеалами, моральними нормами, самоконституюванням громадян, що є основою вивчення політичної складової вітчизняного суспільства, державної стратегії національно-патріотичного виховання молоді та реформування гуманітарної сфери життя українського суспільства, закладаючи фундамент мирного і демократичного майбутнього й цілісності суспільства. Актуалізовані дослідницькі завдання максимально розширюють горизонти результативності наукових розвідок, включаючи проблематику соціальної філософії, політичної філософії, соціальної семіотики, філософської антропології.

По-перше, продемонстровано ґрунтовний аналіз фундаментальних досліджень різних аспектів пам'яті, здійснених у ХХ столітті. Подаючи структурну матрицю дослідження, авторка конфігурує розвиток наукового інтересу до студій пам'яті з 1852 року по 2006 рік, наголошуючи на різних акцентах феномену пам'яті в різні історичні періоди. Зародження в ХХ столітті поняття «колективна пам'ять» окреслює соціологічність контексту вживання та інтерпретації смислу терміна. Посилаючись на авторську (Альббакс) позицію концепту, дисертантка виходить на аналіз «рамки пам'яті» та її «образів», що мають відтворювальну функцію, уможливорюючи розгляд зазначеної тематики в просторово-часових категоріях. Детально прописуючи передумови формування системної теорії колективної пам'яті, дисертантка в подальших розвідках артикулює образ як медіум пам'яті, «місце пам'яті», пам'ять суспільства, що презентовані в західних наукових студіях.

По-друге, розглянуто множинність дефініціювання пам'яті в контексті концептуалізації напряду студій пам'яті та окреслено етноекзистенційний вимір колективної пам'яті. Простежено складові солідаризації «групової пам'яті» та запропоновано стратегію колективних наративів і практик, що формують групову ідентичність, пов'язану із світорозумінням світосприйняттям. Залучаючи феноменологічний метод та дюркгаймівський метод функціонального аналізу характеризуються основні функції колективної пам'яті та її аксіологічний потенціал – інтегративний вплив на суспільство, суспільні групи та процеси.

По-третє, аргументовано соціальне явище забуття крізь зміну посилення на комунікативну реальність та простежено культурно-історичний базис соціальних феноменів: від антропологічних катастроф (війна, голодомор) до міграційної ідентичності, а саме, національні пам'яттєві практики як форма збереження духовної цілісності та самовираження людини і соціальних спільнот, що надає дослідженню мультидисциплінарного характеру. Проаналізовано функції колективної пам'яті, обґрунтовується субстанціальність людського «Я», висновковується взаємозв'язок колективної пам'яті та ментальності, що належить до філософської проблеми функціонування розуму, ментальних станів, свідомості.

По-четверте, показано приналежність колективної пам'яті до категорії феноменологічної філософії та феноменологічної соціології через інтерсуб'єктивність, що забезпечується комунікацією та взаємодією у людському соціумі. Детально розгортається функціонування пам'яті у внутрішньому світі людини, що дозволяє розглядати пам'ять в структурі людської свідомості та буття, де антропологічний вимір не виключає, а обумовлює інтерсуб'єктивну взаємодію (у спільноті) і соціалізацію. Констатується, що пам'ять є ментальним станом, метафізичною можливістю, що актуалізується у конкретних актах реальності та формує символічний набуток.

По-п'яте, засвідчено суттєву функцію колективної пам'яті як ідентифікацію і збереження характерних особливостей національної свідомості та ментальності, обумовленої соціологічними, філософськими, культурологічними, ідеологічними, політичними, релігійними параметрами. Відповідне самовираження нації та національного характеру показано через вітчизняний спадок в художній, філософській, поетичній творчості, релігійних, освітніх традиціях та зауваженні на видатних персоналіях, що є вираженням специфічної національної ментальності.

По-шосте, проаналізовано травматичну пам'ять в концепті травми та забуття через аналіз психологічних наслідків трагічних історичних подій, що уможливорює дискурс про колективну травму українського суспільства. Типологізація моделей поведінки та мислення узагальнюється в психологічних та фізіологічних, соціально-комунікативних, аксіологічних, культурно-історичних патернах поведінки внаслідок системної колективної травми війн, розкуркулення, депортацій, Голодомору. Наголошено на проговоренні травми як методу її подолання, що трансформується у системну саморефлексію нації.

Порушення проблем насилля, людської екзистенції, моралі реалізовано у шляху переосмислення, подолання та трансформації пам'яті про травму.

По-сьоме, артикулюються символічні форми репрезентацій минулого, а саме, меморізація як процес, спрямований на збереження колективної пам'яті (спогадів) про події та їх учасників, комеморація, як комплекс практик, направлених на згадування або віддавання шани, музеєфікація як форма репрезентації колективної пам'яті. Інакше кажучи, здійснено конструювання образу минулого в продуктивному семіотичному аналізі, де минуле узгоджено з категоріями образу минулого, етики пам'яті, культури пам'яті.

По-восьме, констатовано впровадження символічних систем минулого в теперішньому аналізі сучасних досліджень соціальної семіотики культури. Авторка послуговується терміном «символічне суспільство», презентуючи схему форм та інструментів символізації колективних модусів пам'яті крізь площину вітчизняної/національної культури як сфери її практичного втілення, звертаючись до концепту національного буття. Останній є втіленим, зокрема, в державних символах України, художній практиках картин світу сучасних вітчизняних художників, залучених до жанру мистецької хроніки, що здатні акумулювати та маніфестувати колективні маркери національної культури філософсько-культурних особливостей феномену колективної пам'яті.

Дисертаційна робота здобувачки Цибенко Марини на тему «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» пройшла перевірку на наявність текстових запозичень за допомогою ліцензованого програмного забезпечення Turnitin і має негативний висновок щодо наявності текстових запозичень. Про що свідчить довідка про проведену перевірку, надана вчасно для розгляду на фаховому семінарі. Комісія з аналізу відповідності нормам академічної доброчесності дисертації Цибенко Марини Олександрівни на тему «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» у складі **Лисенка О.М.** – доцента кафедри філософських і політичних наук, кандидата політичних наук, доцента та **Куницького М.П.** – проректора, кандидата політичних наук, доцента кафедри філософських і політичних наук надала звіт щодо ознайомлення та визнання результатів перевірки дисертаційної роботи Марини Цибенко на тему «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» щодо наявності текстових запозичень, які стосуються використання загальновизнаних понять, положень та визначень та не поширюються на суть наукової новизни.

Варто зупинитися на наступному.

1. Актуальність теми дослідження.

Актуальність зумовлена посиленням фокусу уваги до минулого, викликаним геополітичними аспектами національної безпеки, наслідками антропологічних катастроф ХХ століття та проблемним воєнним сьогоденням України. Розуміння минулого увиразнює досвід поколінь, проблеми соціальної солідаризації, суспільних процесів та змін в теперішній картині світу, привертаючи увагу фахівців в царині соціогуманітарного знання та політичних технологій до соціокультурного феномену колективної пам'яті.

Пам'ять виступає способом конструювання людьми свого минулого, відповідно, потребує мультидисциплінарного підходу, що враховує різні способи мислення, світорозуміння, соцієтальної динаміки та переживання реального досвіду. Концепт «буттєвих модусів» як взаємопроникнення минулого і сучасного, запропонований дисертанткою, відкриває шлях до формування наукової парадигми, спрямованої на аналіз символізації різних сфер духовно-практичної культури, в яких знаходить себе та втілюється варіативність людської самості.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Метою дослідження є систематизування і увиразнення філософсько-антропологічного бачення проблематики колективної пам'яті та означення форми й практичних способів (ре)конструювання минулого та символотворення у пам'яттєвому дискурсі.

Перед автором ставились такі завдання:

- 1) розглянути у хронологічній послідовності особливості становлення ідей, концепцій і теоретико-методологічної основи, що складають напрям студій пам'яті, крізь призму розвитку сучасної науки;
- 2) охарактеризувати провідні засадничі концепти та подати їх інтерпретаційний аналіз для з'ясування переваг застосування категоріальних контекстів термінології на позначення феномена колективної пам'яті;
- 3) дослідити сутність колективної пам'яті крізь призму універсальних форм людського буття: культурно-цивілізаційного, духовно-буттєвого, історичного досвіду, екзистенції й внутрішнього світу людини (свідомості);
- 4) показати феномен колективної пам'яті у єдності з ціннісно-смісловим універсумом колективної свідомості, національної ментальності, культури та ідентичності;
- 5) розглянути та співставити місце і роль пам'яті у травматичному дискурсі та духовно-культурному феномені діаспори як форми спільної пам'яті (спільноти пам'яті) українства, надавши для цього загальнофілософські та контекстуальні дані, які засвідчують феномен травматичної пам'яті та пам'яті груп у відірваності від «рідного» локусу і колективних екзистенційних криз (межових ситуацій за К. Ясперсом);

6) виокремити форми роботи з минулим та соціальні практики активізації пам'яті як операціональності сфери символів і смислів;

7) простежити символізацію колективної пам'яті у прикладних пам'яттєвих практиках, культурі та мистецтві.

Об'єктом дослідження є колективна пам'ять як соціокультурний феномен та багатоаспектна категорія соціальної теорії.

Предметом дослідження є онтологічно-феноменологічний статус, історико-культурні прояви та модифікації колективної пам'яті з її антропосоціокультурною здатністю до символізації.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, їхня новизна.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

Уперше:

- уведено до наукового обігу концепт «контекстуальної обумовленості» пам'яті як наукової інтерпретації та розширення концепту «соціальних рамок» М. Альббакса;

- розрізнено соціальні практики меморіалізації і комеморації через феноменологічну сутність процесів збереження і відтворення пам'яті та їх зовнішньої об'єктивації;

уточнено та розширено:

- інтерпретаційний аналіз фундаментальних досліджень західних учених, які заклали основи наряду студій пам'яті, з метою поглиблення та уніфікації теоретико-методологічних засадничих принципів трактування пам'яттєвого поля;

- структуралістський підхід до аналізу колективної пам'яті у загальному зв'язку колективної свідомості, ментальності та ідентичності;

- компаративний аналіз модусів буття культури, історії, традицій та пам'яті;

- колективну пам'ять у точці біфуркації – дискурсі травми та емігрантської ідентичності;

- зміст та межі методологічно-практичного застосування концепту (ре)конструювання «образу минулого»;

отримало подальший розвиток:

- через визнання соціетальної динаміки трансгенерації травматичних подій передбачення та можливість впливу на процеси стабілізації та дестабілізації суспільства;

- бачення практики роботи з минулим та культурною спадщиною зараховувати до комунікативних практик і компетенцій, що потенційно сприяють налагодженню публічного діалогу та філософії комплементарності/партисипативності колективних пам'ятей, подоланню травмофокусованості українського суспільства.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовано достатньою мірою. Дисертація містить вступ, чотири розділи основної частини з двома підрозділами в кожному, висновки до розділів, загальні висновки, глосарій, список використаних джерел та додатки. Робота вміщує 1 таблицю і 8 рисунків, 6 з яких подані в основному тексті роботи і 2 – у додатках (комп'ютерний дизайн зображень – І. Маршаленко), глосарій, викладений на 3 сторінках. Кількість позицій у списку використаної літератури – 268 (27 сторінок), з яких 45 латиницею та 223 кирилицею. Основний зміст роботи викладено на 164 сторінках, що відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 033 Філософія для третього освітньо-наукового рівня ступеня доктора філософії.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

За висновком фахового семінару – дисертація є результатом самостійної дослідницької роботи, в якій висвітлено власні ідеї та розробки автора. Авторка є максимально обізнаною із українськими дослідженнями в царині колективної пам'яті, глибоко розуміється на потрактуваннях цього феномену зарубіжними дослідниками. Посилається в роботі як на теоретичні дослідження, так і на емпіричні.

6. Наукове та практичне (за наявності) значення роботи.

Використані в роботі підходи та одержані за їх допомогою дослідницькі результати розширюють теоретичну площину феномену колективної пам'яті та належать до актуальних напрямів філософії XXI століття, уможлиблюючи реалізацію механізмів буттєвого існування зазначеного феномену у співвіднесенні з культурою, її цивілізаційними формами та сучасним станом. Співвідношення та взаємозв'язки колективної пам'яті, традицій, культури та історії відкриває для подальших розвідок важливі сенси буття людини. Отримані результати можуть стати підґрунтям для дослідницьких робіт з реактуалізації минулого та культурної спадщини, вшанування пам'яті, акцентуалізації буттєвого модусу емігрантської ідентичності на шляху рееміграції та більшої психологічної стійкості українців, що змушені були залишити країну через воєнні дії.

7. Використання результатів роботи.

Основний зміст наведених у дослідженні положень може бути використаний у дослідницьких роботах за напрямом реактуалізації минулого та культурної спадщини, вшанування пам'яті, обміну досвідом між різними регіонами, країнами та культурами, в освітніх програмах, громадських проєктах, публічних дискусіях, виставках. Полідисциплінарність одержаних результатів дослідження може бути втілена у змісті навчальних програм та навчальних курсів вищих закладів освіти України, починаючи від класичних («Соціальна філософія», «Філософія культури», «Філософська антропологія», «Культурна семантика», «Соціальна теорія пам'яті») і до більш сучасних «Усна та публічна історія», «Культурна антропологія та постколоніальні студії», «Музеезнавство».

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації, виконані в співавторстві (у разі використання в дисертації спільних із співавторами ідей). Вказуються результати перевірки тексту дисертації/монографії з використанням однієї з антиплагіатних систем, запропонованих в Університеті, на наявність/відсутність текстових запозичень без належного посилання на джерело (плагіат) та робиться висновок про відповідність дисертації/монографії принципам академічної доброчесності.

Перелік опублікованих статей у наукових фахових журналах України, що належать до категорії «Б»:

1 Бугеря М. Концептуально-методологічні засади проблематики соціальної пам'яті у дослідженнях М. Альббакса і Я. Ассмана. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка. Серія «Філософія». 2023. № 46. С. 44–59. DOI <https://doi.org/10.24919/2522-4700.46.3>.

2 Бугеря М. О. Філософсько-культурні домінанти у творчості Віктора Олексенка: символічний та комеморативний контексти у візуальному просторі. Культурологічний альманах. 2023. № 2. С. 131–137. DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.17>.

3 Цибенко М.О. «Реабілітовані історією. Черкаська область»: (ре)конструювання колективної пам'яті в дискурсі травми. Перспективи: Соціально-політичний журнал. 2024. № 1. С. 190–197. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.1.24>.

4 Цибенко М. О. Архетипний аналіз творчості Василя Симоненка в контексті національних пам'яттєвих практик. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2024. Т. 16. № 1 (35). С. 58–65. DOI <https://doi.org/10.15421/352419>.

9. Апробація матеріалів дисертації.

Бугеря М.О. Мистецький простір у контексті трансформації соціокультурної реальності. Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект : Матеріали V Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (28–29 березня 2019 року) / упоряд. Т. О. Дроздова. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2019. С. 55–57.

6. Бугеря М.О. Збереження і розвиток музичної культури України в контексті творчості С.В. Баштана. Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження. Матеріали II-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (10–11 жовтня 2019 р., упоряд.: д.і.н., проф. В.М. Лазуренко, к.і.н., доц. І.Ю. Стадник, к.і.н., доц. О.О. Яшан) / Мін-во освіти і науки України, Черк. держ. технол. ун-т. Черкаси : ФОП Гордієнко Є.І., 2019. С. 175–180.

7. Бугеря М.О. Візуальна об'єктивація концепту міста у творчості черкаських художників другої половини ХХ століття. Візуальність в естетичних практиках : український вимір. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (24–25 жовтня 2019 року). Черкаси : ФОП Гордієнко, 2019. С. 32–34.

8. Бугеря М.О. До питання дихотомії «влада-людина» у закритих суспільствах. Соціальні та гуманітарні технології : філософсько-освітній аспект: Матеріали VI науково-практичної конференції (23 квітня 2020 року, Черкаси). Черкаси : ЧДТУ, 2020. С. 104–107.

9. Бугеря М.О. Будинок з грифонами: проблеми збереження історичного обличчя Черкас. Музейний часопис Черкаського обласного краєзнавчого музею: збірник наук. праць / ред. кол. Валах Т.П. (відп. ред.) та ін. Число 2–3. Черкаси: видавець Третяков О.М., 2020. С. 13–14.

10. Бугеря М.О. Наративні репрезентації Чорнобильської катастрофи: регіональний вимір. Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (07-08 жовтня 2021, Черкаси-Канів, ЧДТУ). Упоряд.: В. М. Лазуренко, І. Ю. Стадник, О. О. Яшан ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2021. С.84–88.

11. Бугеря М.О. Історична архітектура міста Черкаси як візуальний текст культури. Сучасне українське мистецтво: концепти, стратегії, візуальні практики. Зб. матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (11-12 листопада 2021, Черкаси, обласний художній музей). Черкаси : ФОП Гордієнко, 2021. С. 84–86.

12. Бугеря М.О. Травма війною та зміна духовних сенсів людини. Філософія у сучасному світі: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 листопада 2022 р. Ред. кол. Я.В. Тараров, А.В. Кіпенський, О.О. Дольська та ін. Харків, 2022. С. 64–66.

13. Бугеря М. Символічні репрезентації історії й воєнного сьогодення України у творчості Миколи Теліженка. Персоналістичний вимір історії Черкащини : матеріали Другої регіональної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 85 річчю з дня народження доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника освіти України Бушина Миколи Івановича (15 березня 2023 р. м. Черкаси : ЧДТУ) / упоряд. : В. М. Лазуренко, І. Ю. Стадник, О. О. Яшан, О. В. Литвин ; відповід. ред. проф. В. М. Лазуренко ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2023. С. 332–334.

14. Бугеря М.О. Пам'ять як предмет філософського осмислення: від витоків до актуальних викликів сьогодення. Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект : матеріали IX Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (23-24 березня 2023 року, Черкаси : ЧДТУ). Упоряд. О.І. Астапова-Вязміна, відп. ред. проф. А.І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкаський держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2023. С. 41–43.

15. Цибенко М. О. Жінки в мистецтві та нових викликах геноцидальної війни. Візуальне мистецтво в контексті сучасних культурних практик: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 листопада 2023 року). Черкаси : «Вертикаль», видавець ФОП Кандич С. Г., 2023. С. 27–29.

16. Цибенко М. Амбівалентність пам'яті та забуття як форма вирішення феноменологічно-трансцендентної суперечності людського буття. Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект. Матеріали X міжнародної науково-теоретичної конференції (21–22 берез. 2024 р., м. Черкаси) / упоряд. О. І. Астапова-Вязміна ; відп. ред. проф. А. І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2024. С.86–88.

Публікації, які додатково висвітлюють результати дослідження:

17. Бугеря М.О. Травматичний досвід поколінь: філософсько-естетичний дискурс. Гуманітарний вісник : зб. наук. праць. Число 34. Мін-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2021. С.33–43.10.

10. Оцінка мови та стилю дисертації (крім філологічних спеціальностей).

Структура дисертації, мова та стиль викладення відповідають вимогам, щодо оформлення дисертацій доктора філософії. Наукова термінологія роботи є загальновизнаною. Дисертантка володіє понятійним та категоріальним апаратом галузі – Гуманітарні науки.

11. Відповідність змісту дисертації освітньо-науковій програмі, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертації повністю відповідає спеціальності 033 Філософія освітньо-наукової програми «Політична філософія».

12. Рекомендація дисертації до захисту.

В цілому дисертація є закінченою науковою працею, що відповідає вимогам спеціальності 033 – Філософія.

Дисертація є результатом самостійної дослідницької роботи, в якій висвітлено власні ідеї та розробки автора. Враховуючи рівень наукових досліджень, актуальність та наукову новизну роботи, учасники фахового семінару одноголосно ухвалили рішення затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Марини Олександрівни Цибенко на тему «Буттєві модуси колективної пам'яті та її символічні репрезентації» для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – Філософія, галузі знань 03 – Гуманітарні науки та рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді Черкаського державного технологічного університету для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – Філософія, галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

У голосуванні брали участь 13 (тринадцять) осіб. Результати голосування:

«ЗА» – 13 (тринадцять)

«ПРОТИ» – немає

«УТРИМАЛИСЬ» – немає

Головуюча:

завідувач кафедри філософських

і політичних наук

Черкаського державного

технологічного університету,

доктор філософських наук, професор

Анжела БОЙКО